

MATTHEUS

27:9-27:10

Waarom Mattheüs de profetie over de dertig zilverstukken aan Jeremia toeschrijft

GELEZEN UIT

Herziene Statenvertaling

BELUISTER OF BEKIJK

versvoorvers.org/mattheus/27-9-27-10

BELUISTER OF BEKIJK

Inhoud

1	Jeremia of Zacharia: een Bijbelse fout?	4 min	3
2	Inspiratie en mogelijke menselijke fouten	7 min	4
3	De theorie van de Jeremia-boekrol	3 min	7
4	Samengevoegde profetieën en hun bron	7 min	9
5	De betekenis van de dertig zilverstukken	3 min	12
	Om verder te lezen		14

1

Jeremia of Zacharia: een Bijbelse fout?

We gaan nog eens kijken naar een gedeelte van Mattheüs 27 dat enkele moeilijkheden oplevert, maar geen onoverkomelijke moeilijkheden. Er zijn mensen die voortdurend fouten in de Bijbel proberen te vinden. Want als ze fouten in de Bijbel kunnen vinden, menen ze dat ze gerechtvaardigd zijn om de boodschap ervan te verwerpen. Ze menen dat als ze één fout in de Bijbel zouden kunnen vinden, dit zou bewijzen dat die niet van goddelijke oorsprong is, omdat God beslist geen fouten zou maken. Daarom scheppen ze er genoeg in passages te vinden die volgens hen fouten in de Bijbel bevatten. Want dat geeft hun vervolgens in hun eigen geweten de vrijheid om de boodschap van de Schrift te verwerpen, hun eigen leven te leiden zoals zij dat liever doen, en God en Christus te negeren.

Een van de plaatsen waar ongelovigen soms hebben gemeend zo'n fout te kunnen vinden, staat hier in het verhaal in Mattheüs 27. We lezen dat Judas Jezus voor dertig zilverstukken verraadde. Voordat hij zichzelf ophing, gooide hij dit geld op de vloer van de tempel. De overpriesters namen het geld en kochten een akker van een pottenbakker. Mattheüs zegt dit in Mattheüs 27:9:

Toen is vervuld wat gesproken is door de profeet Jeremia: En zij hebben de dertig zilverstukken genomen, de waarde van de Geschatte, Die zij geschat hadden uit de Israëlieten,

MATTHEÛS 27:9

Hier is een probleem. Mattheüs schrijft dit citaat uit het Oude Testament toe aan Jeremia. Hij zegt:

Zo ging in vervulling wat de profeet Jeremia had gezegd.

Hij schrijft dus een voorzegging toe aan de profeet Jeremia. Maar het citaat dat hij geeft, lijkt helemaal niet uit het boek Jeremia te komen, maar uit het boek Zacharia. In hoofdstuk 11 wordt gesproken over dertig zilverstukken, en sommige woorden in deze passage zijn ontleend aan die profetie in Zacharia 11.

Het probleem is dat Mattheüs Zacharia lijkt te citeren, maar zegt dat hij Jeremia citeert. Dit zou voor iemand een gemakkelijke vergissing zijn. Veel profeten zeiden soortgelijke dingen, en de boeken van de profeten worden vaak met elkaar verward. Veel mensen hebben tegen mij gezegd: ‘Zoals er in Jesaja staat,’ om vervolgens iets te citeren waarvan ze dachten dat het in Jesaja stond, maar dat in werkelijkheid misschien uit Jeremia kwam, of iets dergelijks. Of mensen zeggen: ‘Zoals er in Micha staat,’ maar citeren per ongeluk Amos. Het is een gemakkelijke vergissing. Het zou voor iemand als Mattheüs, of voor ieder ander mens, niet moeilijk zijn om de ene profeet te citeren en te denken dat hij een andere citeerde.

Het probleem dat hierdoor ontstaat, is echter dat de meesten van ons geloven dat Mattheüs zulke fouten niet maakte. Onder evangelischen is de opvatting wijdverbreid dat Mattheüs onder inspiratie schreef, en dat inspiratie van God zou betekenen dat hij een foutloos document voortbracht, omdat God, Die hem inspireerde, geen fouten kan maken. Het gaat dus niet echt om de vraag of Mattheüs als individu het recht heeft om zich te vergissen en een passage uit het Oude Testament aan de verkeerde profeet toe te schrijven. Het gaat meer om de inspiratie van Mattheüs. Als hij inderdaad zo’n fout maakte, betekent dit dan dat de inspiratie van het Evangelie naar Mattheüs ter discussie staat?

2

Inspiratie en mogelijke menselijke fouten

Dat is iets wat we zullen bespreken. Laten we allereerst met die eerste vraag beginnen. Staat de inspiratie van het Evangelie naar Mattheüs ter discussie als Mattheüs een fout maakte? Naarmate deze bespreking vordert, zal ik betogen dat Mattheüs geen fout maakte. Ik zal je verschillende redenen geven waarom ik denk dat Mattheüs geen fout maakte. Maar laten we hiermee beginnen: stel dat Mattheüs wel een fout maakte? Stel

dat Mattheüs dacht dat hij Jeremia citeerde, terwijl het vers dat hij citeerde in werkelijkheid van een andere profeet kwam, namelijk Zacharia? Zou dat betekenen dat het Evangelie van Mattheüs niet geïnspireerd was?

Dat hangt ervan af hoe we ‘geïnspireerd’ opvatten. Er bestaan veel verschillende meningen over de manier waarop de Schrift werd geïnspireerd. Christenen hebben vaak hun eigen favoriete mening. Misschien lijkt de opvatting die bij hen opkomt hun redelijk. Zodra ze die opvatting hebben aanvaard, nemen ze aan dat dit is wat de Bijbel over zichzelf leert. Leert de Bijbel bijvoorbeeld dat de Evangelien — de Evangelien naar Mattheüs, Markus, Lukas en Johannes — zo geïnspireerd werden dat de schrijvers onmogelijk een fout van dit soort konden maken? Ik ken niets in de Bijbel wat zegt dat de evangelienschrijvers op die manier geïnspireerd werden.

Ik geloof beslist dat de Evangelien geïnspireerd werden, maar nergens in de Bijbel wordt ons uitgelegd wat dit precies betekent. Het betekent zeker dat we daarin het Woord van God hebben, dat God de schrijvers op de een of andere manier heeft geïnspireerd om ons Zijn boodschap en Zijn Woord op betrouwbare wijze te geven. Maar waar staat in de Bijbel dat de inspiratie van de Evangelien van dien aard is dat er nooit sprake zou kunnen zijn van enige vergissing over de identiteit van het vers dat wordt geciteerd? Eerlijk gezegd is er geen enkele plaats in de Bijbel die zegt dat dit niet waar zou kunnen zijn.

Is het Evangelie van Mattheüs geïnspireerd? Zeer zeker. Mattheüs is een van de twaalf, en Jezus zei:

Maar de Trooster, de Heilige Geest, Die de Vader zenden zal in Mijn Naam, Die zal u in alles onderwijzen en u in herinnering brengen alles wat Ik u gezegd heb.

JOHANNES 14:26

Het voornaamste materiaal in het boek Mattheüs bestaat uit de toespraken en uitspraken van Christus. Jezus beloofde de apostelen dat de Heilige Geest hun die dingen te binnen zou brengen. Omdat Mattheüs dus een van de apostelen was, aanvaarden we dat de Heilige Geest hem die dingen inderdaad te binnen heeft

gebracht. Wanneer hij opschreef wat Jezus zei, hebben we dus reden om te geloven dat de Heilige Geest hem inspireerde om zich te herinneren wat Jezus zei en dat nauwkeurig weer te geven.

Verder lezen we over Jezus:

Toen opende Hij hun verstand zodat zij de Schriften begrepen.

LUKAS 24:45

waarmee de Schriften van het Oude Testament worden bedoeld. Wanneer Mattheüs bijvoorbeeld een vers uit het Oude Testament citeert en zegt dat dit een vervulling daarvan is, hebben we dus reden om te geloven dat dit voortkomt uit een geïnspireerd begrip van die verzen. Want Jezus opende zijn verstand, samen met dat van de andere apostelen, zodat zij de Schriften konden begrijpen.

Er staat veel in waarvoor hij niet geïnspireerd hoefde te zijn, omdat hij eenvoudigweg gebeurtenissen vastlegde die hij had gezien. Mattheüs was als een van de apostelen een groot deel van de tijd bij Jezus. Veel van wat hij schreef, had hij dus met zijn eigen ogen gezien. Het was niet per se noodzakelijk dat hij geïnspireerd werd om die dingen op te schrijven. Maar of hij bij het opschrijven van die dingen geïnspireerd was of niet, komt eigenlijk neer op een kwestie van mening. Mattheüs vertelt ons namelijk niet wanneer, en ook niet óf, hij onder inspiratie schreef.

We kunnen terecht afleiden dat hij handelde vanuit een geïnspireerd begrip toen hij opschreef wat Jezus zei en toen hij de Schriften van het Oude Testament uitlegde in het licht van Jezus' leven, enzovoort. Hij was immers een van de apostelen. Maar dat betekent niet noodzakelijk dat hij een volmaakt mens was die nooit een persoonlijke fout kon maken. Het betekent niet dat Mattheüs, als hij persoonlijke brieven aan mensen schreef, nooit een woord verkeerd zou spellen of een citaat aan de verkeerde persoon zou toeschrijven.

Als Mattheüs hier dus inderdaad een fout maakte en Zacharia citeerde terwijl hij dacht dat hij Jeremia citeerde, dan zou dat zeker een uitdaging vormen voor het begrip dat sommige mensen hebben van wat het betekent dat Mattheüs een geïnspireerd Evangelie is. Die uitdaging zou waardevol kunnen zijn, of Mattheüs nu wel of geen

fout maakte. Want ik denk dat we vaak heel veel veronderstellen over wat het betekent om te zeggen dat de Bijbel geïnspireerd is. Onze veronderstellingen gaan veel verder dan wat de Schrift over zichzelf zegt.

Ik ben van mening dat Mattheüs geen fout maakte, en daarom hoeft deze hele overweging onze aandacht niet in beslag te nemen. Maar ik denk wel dat, als Mattheüs een fout maakte, dit zeker vraagtekens zou zetten bij de manier waarop de meesten van ons de inspiratie van de Schrift begrijpen. Het zou het getuigenis van Mattheüs in het algemeen niet noodzakelijk ongeldig maken.

Stel dat ik voor de rechtbank getuig over een gebeurtenis die ik heb gezien. Ook als mijn relaas waar is, kan ik me in een detail vergissen. Ik kan bijvoorbeeld zeggen dat de politieagent die er zelf bij was iets heeft gezegd, terwijl later blijkt dat niet de politieagent maar iemand anders het heeft gezegd. Dat maakt niet alles waarvan ik getuige ben geweest ongeldig. Ik kan me vergissen in wie wat heeft gezegd, maar wat mijn getuigenis van de gebeurtenissen zelf betreft, maakt een kleine fout de waarheid van mijn algemene getuigenis niet ongeldig.

Als Mattheüs in dit geval een fout maakte, zoals veel mensen denken, zou dat niet betekenen dat zijn hele verslag over het leven van Jezus onbetrouwbaar is. Een ongelovige die meent dat Mattheüs hier een fout maakte, zou daar dus enige troost uit kunnen putten en zeggen: 'Aha, daarom kan ik het hele Evangelie verwerpen.' Dat zou niet verstandig zijn. Als iemand een fout maakt, betekent dat niet dat alles wat hij over elk ander onderwerp zegt verkeerd is. Zij die denken dat Mattheüs een fout maakte, hebben daarmee dus niet de mogelijkheid gekregen om de hele boodschap van Jezus te verwerpen, al denken ze misschien van wel.

3

De theorie van de Jeremia-boekrol

Ik heb al verscheidene keren gezegd dat ik niet denk dat Mattheüs een fout maakte, maar hoe kunnen we dat zeggen? Er zijn bepaalde mogelijkheden die we moeten overwegen. Een daarvan is de volgende, en geleerden hebben dit als mogelijkheid geopperd. De boekrollen van het Oude Testament die Mattheüs kende — naar alle

waarschijnlijkheid had hij geen eigen exemplaren — waren erg groot en erg duur. Ze moesten met de hand worden geschreven. Er waren geen drukpersen. Boeken werden in die tijd niet op grote schaal geproduceerd en waren daarom erg duur. Grote boeken werden in elk geval doorgaans op grote boekrollen geschreven. Meestal kon je die niet met je meenemen.

Deze boekrollen bevonden zich waarschijnlijk in de synagoge, en Mattheüs zal zijn kennis van deze passages uit het Oude Testament hebben opgedaan door die boekrollen in de synagoge te lezen. Het hele Oude Testament zou niet op één enkele boekrol hebben gestaan. Daarvoor was er te veel materiaal; het zou een onhanteerbare boekrol zijn geworden. Ze zullen het Oude Testament op verscheidene boekrollen hebben gehad.

Er is geopperd dat een van deze boekrollen misschien Jeremia en de kleine profeten bevatte. Tot de kleine profeten zou Zacharia behoren. Deze boekrol zou de Jeremia-rol genoemd kunnen zijn. Als dat zo is, dan stonden de kleine profeten zoals Mattheüs die kende misschien op de Jeremia-rol. Ze stonden dan als het ware in het boek Jeremia. Dat zou niet betekenen dat Jeremia die woorden had geschreven. Hij schreef alleen het boek Jeremia. Die boekrol kan bij de Joden bekend hebben gestaan als de Jeremia-rol, omdat Jeremia het eerste en voornaamste boek erop was. Mattheüs kan daarom iets van die rol, namelijk een passage uit Zacharia, aan Jeremia hebben toegeschreven. Sommigen hebben betoogd dat dit verklaart hoe Mattheüs Zacharia kon citeren en toch kon denken dat hij Jeremia citeerde, of het eenvoudigweg aan Jeremia kon toeschrijven.

Daar zie ik één probleem mee. Mattheüs zegt niet: ‘Zoals in het boek van Jeremia staat geschreven’, om vervolgens iets te citeren. Als hij had gezegd:

Zoals in het boek van Jeremia staat geschreven, dan zouden we kunnen redeneren: ‘Aha, het boek Jeremia betekent de Jeremia-rol, die niet alleen het boek Jeremia bevat, maar ook andere boeken.’ Hij zou het dan hebben over de plaats waar hij het geschreven vond. Maar de feitelijke bewoording van Mattheüs is:

Toen is vervuld wat gesproken is door de profeet Jeremia: En zij hebben de dertig zilverstukken genomen, de waarde van de Geschatte, Die zij geschat hadden uit de Israëlieten, en zij hebben die gegeven voor de akker van de pottenbakker, zoals de Heere mij bevolen heeft.

MATTHEÛS 27:9-10

Er wordt gezegd dat Jeremia de man is die de woorden sprak.

4

Samengevoegde profetieën en hun bron

We zoeken dus naar een andere verklaring. De Jeremia-rol werkt misschien voor sommige mensen, maar naar mijn mening is het niet de verklaring die de voorkeur verdient. Sommige mensen denken dat Mattheüs profetieën van twee verschillende profeten heeft samengevoegd. We weten dat Markus dit heeft gedaan, en Mattheüs elders ook. Over een gebeurtenis die wordt beschreven, wordt op meer dan één plaats in het Oude Testament gesproken. De schrijver in het Nieuwe Testament voegt de beide verslagen uit het Oude Testament eenvoudig samen alsof ze één geheel vormen.

In Mattheüs 21:4 staat bijvoorbeeld:

Dit alles is gebeurd opdat vervuld zou worden wat gesproken is door de profeet, toen hij zei:

MATTHEÛS 21:4

De bewoording van dit citaat hier in Mattheüs 21:5 is in feite een combinatie van twee verschillende profetieën. Een ervan komt uit Jesaja en een uit Zacharia, en de twee zijn tot één citaat samengevoegd. Een deel van wat Jesaja zei en een deel van wat Zacharia zei, zijn bij elkaar gezet en tot één samengesteld citaat gemaakt.

Jesaja is een grote profeet en Zacharia was een kleine profeet, maar we hebben hier een combinatie waarin hun woorden tot één geheel zijn versmolten. Mattheüs vertelt ons niet welke profeet hij naar zijn eigen opvatting citeert. Hij zegt alleen dat het de profeet was die dit zei. We zien dat hij profetieën van Jesaja en Zacharia tot één geheel samenvoegt.

We zien Markus iets soortgelijks doen in Markus 1, in de openingsverzen. Daar staat:

Het begin van het Evangelie van Jezus Christus, de Zoon van God. Het is zoals er geschreven staat in de profeten: Zie, Ik zend Mijn engel voor Uw aangezicht, die voor U uit Uw weg gereed zal maken, en: De stem van iemand die roept in de woestijn: Maak de weg van de Heere gereed, maak Zijn paden recht.

MARKUS 1:1-3

Dit wordt in Markus voorgesteld alsof het één citaat is. Het zijn echter twee citaten. Het ene komt uit Maleachi 3:1 en het andere uit Jesaja 40. We hebben hier een citaat uit een kleine profeet en een grote profeet samengevoegd: een uit Maleachi en een uit Jesaja. Ze zijn gecombineerd alsof het één langer citaat is.

Interessant is hoe het in de King James en de New King James staat. Daar staat:

Het begin van het Evangelie van Jezus Christus, de Zoon van God. Het is zoals er geschreven staat in de profeten: Zie, Ik zend Mijn engel voor Uw aangezicht, die voor U uit Uw weg gereed zal maken, en: De stem van iemand die roept in de woestijn: Maak de weg van de Heere gereed, maak Zijn paden recht.

MARKUS 1:1-3

Maar in de Alexandrijnse tekst, die door de meeste moderne vertalingen wordt gevolgd, staat er letterlijk:

Zoals bij de profeet Jesaja staat geschreven.

De hierboven weergegeven HSV volgt hier de andere lezing: ‘zoals er geschreven staat in de profeten’.

Dat is interessant als je erover nadenkt, want het gegeven citaat komt deels uit Jesaja en deels uit Maleachi. Toch wordt Markus in de oudste handschriften van het Nieuwe Testament voorgesteld als iemand die zegt: ‘Zoals bij de profeet Jesaja staat geschreven.’ Vervolgens citeert hij deze twee profeten, maar noemt hij alleen Jesaja.

Dit brengt de mogelijkheid naar voren dat de schrijvers van het Nieuwe Testament het als een geldige handelwijze beschouwden om verschillende profetieën uit het Oude Testament samen te voegen alsof ze één geheel vormden. Als een ervan van een grote profeet kwam en een van een kleine profeet, zou het gebruikelijk zijn om alleen de grote profeet te noemen. Als je een combinatie van Jesaja en Maleachi citeert, kun je zeggen dat Jesaja dit heeft gezegd, omdat hij een deel ervan heeft gezegd en een ander deel uit Maleachi komt. Dat kan eenvoudig een literair middel zijn dat de schrijvers van het Nieuwe Testament gebruikten.

Als dat zo is, dan is het mogelijk dat Mattheüs hetzelfde doet in de passage die we bespreken. Hij zegt dat hij Jeremia citeert, maar een groot deel van het citaat dat hij geeft, komt uit Zacharia 11. Hij citeert Zacharia niet uitvoerig. Het citaat is zelfs niet exact. Het lijkt meer op een parafrase en spreekt over het nemen van dertig zilverstukken en het werpen daarvan naar de pottenbakker voor zijn akker. Dat is natuurlijk letterlijk gebeurd. Maar in Zacharia 11 wordt de passage die het meest op dit citaat lijkt, niet met precies dezelfde woorden geciteerd. De fundamentele, wezenlijke bijzonderheden zijn hetzelfde en ze staan in de profetie, maar dit is hier geen rechtstreeks citaat.

Daarom hebben velen gedacht dat Mattheüs mogelijk aan twee profetieën tegelijk dacht, één uit Jeremia en één uit Zacharia, en dat hij alleen Jeremia noemt. Dit is een mogelijkheid, net zoals Markus uit Maleachi en Jesaja citeert en alleen Jesaja noemt. De grote profeet wordt genoemd, de kleine profeet wordt niet bij name genoemd,

maar beide worden geraadpleegd en uit beide wordt geciteerd. Nergens in het boek Jeremia is er een exacte overeenkomst met dit citaat. Maar er was een passage in Jeremia waarin Jeremia te horen kreeg dat hij een akker moest kopen met het oog op de komende verwoesting van Jeruzalem. Hij moest een akker van zijn oom kopen, en dus kocht hij een akker. Het is mogelijk dat Mattheüs die handeling zag als iets wat overeenkwam met het kopen van deze akker, kort voordat Jeruzalem in het jaar 70 na Christus werd verwoest. En mogelijk werd de handeling van Jeremia, samen met de profetie die tot hem kwam dat hij een akker moest kopen, gecombineerd met wat in Zacharia staat over het kopen van een akker voor dertig zilverstukken. In de gedachten van Mattheüs vertoonden deze twee dingen beide een overeenkomst met wat Judas had gedaan. Omdat één van deze profetieën in Jeremia staat en één in Zacharia, en Jeremia de grote profeet is terwijl Zacharia een kleine profeet is, noemt Mattheüs alleen Jeremia en niet Zacharia.

Of dit werkelijk is wat Mattheüs heeft gedaan, kunnen we niet met zekerheid zeggen, maar het is heel goed mogelijk. Het is mogelijk dat hij in zijn gedachten twee profetieën combineert, één uit Jeremia en één uit Zacharia, en dat hij alleen de ene noemt, Jeremia, en niet de andere.

5

De betekenis van de dertig zilverstukken

Er is nog een kleine overweging. Het is eigenlijk een afzonderlijk probleem dat we moeten bekijken. Waar in Zacharia over dertig zilverstukken wordt gesproken, is dat niet precies een voorspelling dat de Messias voor dat bedrag verraden zou worden, hoewel Mattheüs het zo gebruikt en christenen het vaak zo gebruiken. In feite staat er in Zacharia niet dat de Messias voor dertig zilverstukken verraden zou worden. Wat er in Zacharia 11 staat, is dat de profeet zelf een rol speelde. Mogelijk gebeurde dit letterlijk, of het kan in een visioen zijn gebeurd, maar hij speelde de rol van de herder van Israël. Hij was de herder en als zodanig vertegenwoordigde hij werkelijk de Messias. Omdat hij door Israël gehaat werd, nam hij ontslag, brak hij zijn herdersstaven en gaf hij de taak aan anderen over. Toen hij ontslag nam, zei hij:

‘Geef me dan een ontslagvergoeding. Wat vinden jullie mijn diensten waard?’

Hij zegt:

Want Ik had tegen hen gezegd: Als het goed is in uw ogen, geef Mij Mijn loon; zo niet, laat het na. Toen hebben zij Mijn loon afgewogen: dertig zilverstukken.

ZACHARIA 11:12

In Zacharia 11 zijn de dertig zilverstukken niet de prijs voor verraad. Het lijkt meer op een ontslagvergoeding die aan de profeet wordt gegeven door mensen die zijn bediening niet waarderen, en het wordt feitelijk beschouwd als een beledigend laag geldbedrag. ‘Ontslagvergoeding’ is hier een verklarende parafrase; de HSV spreekt neutraler over ‘Mijn loon’. Het is een belediging. In die hele uitgebeelde gelijkenis vertegenwoordigt de profeet de Messias. En het feit dat ze hem voor zijn inspanningen dertig zilverstukken gaven, wijst erop dat ze zijn bediening, en hemzelf, op dat bedrag waardeerden. Hij was hun niet meer waard dan dat. Met andere woorden, ze bepaalden de waarde van de Messias op dertig zilverstukken.

Zo verliep het in Zacharia 11. Toen Judas zei:

en zei: Wat wilt u mij geven, als ik Hem aan u overlever? En zij kenden hem dertig zilverstukken toe.

MATTHEÛS 26:15

Ze gaven hem dertig zilverstukken. In dit opzicht is er een overeenkomst: de overpriesters wilden Jezus in handen krijgen, maar ze moesten voor Hem betalen. De prijs die ze bereid waren voor Hem te betalen, was dertig zilverstukken. Dat wijst erop dat dit de waarde was die ze aan Hem toekenden. Dat was wat Hij hun waard was, net zoals Zacharia dat bedrag van het volk Israël kreeg. Daaruit bleek dat dit de waarde was die ze aan hem toekenden, niet meer dan dat.

In beide gevallen — zowel toen Judas Jezus verraadde als toen Zacharia zijn profetische rol vervulde — waardeerde het volk Israël de Messias op dertig zilverstukken. Dat is de overeenkomst. Het is niet precies een voorspelling over het verraad van de Messias, of als dat wel zo is, dan is die in elk geval sterk verhuld. Wat

Mattheüs naar voren brengt, is niet zozeer dat Jezus voor hetzelfde bedrag werd verraden, maar dat dit bedrag aan een pottenbakker werd gegeven om een akker te kopen. Zacharia voorspelt dat wel, en dat is ook gebeurd, zoals Mattheüs hier vermeldt. We zullen op deze passages terugkomen en verder lezen.

Om verder te lezen

Alle bijbelteksten die in deze lezing aan bod komen, in de volgorde waarin ze gebruikt zijn.

- Mattheüs 27:9
- Johannes 14:26
- Lukas 24:45
- Mattheüs 27:9-10
- Mattheüs 21:4
- Markus 1:1-3
- Zacharia 11:12
- Mattheüs 26:15

Lezing © Steve Gregg / The Narrow Path. Nederlandse vertaling © 2026 Vers voor Vers. De bijbeltekst in deze uitgave is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling, © 2010/2016 Stichting HSV.